

Campus de l'Experiència uic Andorra
Primer curs 2022-2023 (2n semestre)
Presentació dia 7 de juny de 2023

TREBALL DE RECERCA

Títol: **ANDORRA A L'ALBADA D'UNA NOVA ERA**

Grup:

Tutor: Jordi Guillaumet Anton, professor Història d'Andorra (uic)

Coordinador: Josep Dallerès Codina

Integrants:

- Dolors Gaset Flinch
- Dolors Moliné Raubert
- Marta Samarra Bausili
- Manuel Unzeta López
- Maria Àngels Vilana Carrabina

INTRODUCCIÓ

En l'etapa de vida en la qual el nostre grup es troba, la de jubilats —els 6 membres hem superat la seixantena— podem dir que, el nostre país i nosaltres, hem passat de l'edat mitjana al segle xx gairebé sense transició. Tots nosaltres vam néixer —o hem escollit de viure— en un país que, fins a les acaballes del segle xx retia homenatge a dos senyors (el president de la República francesa i al bisbe de la Seu d'Urgell), els quals tenien gairebé tots els drets polítics sobre les nostres valls, atributs que van heretar d'acords de final del segle xiii i que han perdurat fins al 1993.

Podem així afirmar que, durant el transcurs dels darrers 715 anys, els nostres avantpassats i nosaltres, hem estat els vassalls de dos coprínceps, hereus d'un territori ancorat a lleis medievals, força aïllat de la modernitat. Si bé el Principat no esdevé totalment sobirà fins a finals del segle passat, al llarg del seu transcurs històric, ha estat sacsejat per convulsions diverses que, progressivament, van dur els seus habitants a conscienciar-se de les seves especificitats i a reivindicar el seu autogovern.

Així, considerant la història, tan singular del nostre país, ens proposem articular “Andorra a l'albada d'una nova era” a l'entorn de quatre eixos. En un primer moment, observarem el passat del Principat; després, el camí recorregut des de la Constitució; continuarem fent una anàlisi del present, com una possible albada d'una nova era —analitzarem les valls andorranes en l'actual segle xxi a la llum dels centres de poders mundials i particularment europeus— i, finalment, ens projectarem vers l'esdevenir, percebent i analitzant els escenaris possibles que semblen perfilar-se a Europa i de quina manera el copríncipat d'Andorra s'hi pot projectar.

I) COM ANDORRA TRAVESSA ELS SEGLES DE L'EDAT MITJANA FINS AL SEGLE XX?

“Andorra està feta de temps i de memòria. La seva força és la seva història”

En aquesta part intentarem endinsar-nos “en el temps i la memòria” d'Andorra per mirar d'entendre com, aquest petit territori ha arribat a poder-se mantenir *independent* entre els dos grans estats veïns que s'anaven bastint a banda i banda.

Si bé, a les Valls del Valira, es troben traces de la implantació d'humans des de la prehistòria, difícilment es pot parlar de la història d'Andorra abans de la creació del comtat d'Urgell en el qual queda integrat el territori que la conforma.

Tots els documents apunten que, pels voltants de l'any 1000, les valls d'Andorra formen part del comtat d'Urgell i que ja són “definides com una identitat pròpia i específica” (Oliver Vergés); així, l'any 988, consta que els bisbes esdevenen senyors d'algunes contrades de les valls andorranes.

Podem considerar que tres nuclis de poder rivalitzen per disposar del territori:

- La noblesa: els senyors d'Urgell que posseeixen, a més del poder militar, la cessió del comtat per part del rei franc, amb tots els drets que això comporta;
- L'església que a través del bisbat d'Urgell gaudeix del poder espiritual i, cal no oblidar-ho, en aquella època també del militar;
- El poble de les valls que, per més que tingués un embrió d'organització politicosocial en les anomenades *assemblees obertes*, reducte dels visigots, constituïdes pels caps de casa per poder solucionar problemes relacionats amb les pastures, els boscos, l'ocupació i aprofitament dels sols i també per poder-se ajudar i socórrer (veïnats), resulta possiblement inescaient parlar tanmateix de l'existència d'un poder del poble, organitzat. Ara bé, tot i així, s'oposen a la feudalització.

La prova més fefaent de la resistència a la feudalització n'és la destrucció del castell de Bragafolls que el comte Borrell de Barcelona-Urgell, a final del segle x, pretén construir a les valls andorranes. Els homes de les valls, s'oposen així a la pressió feudal i no accepten intermediaris entre ells i el senyor amb qui mantindran vincles directes, retardant una pressió que s'estén arreu per tenir el control absolut sobre els habitants i particularment de la pagesia. Aquest fet fa que la infeudació del territori andorrà arribarà un segle més tard quan, el 1133, el bisbe d'Urgell, Pere Berenguer, compra els drets sobre les valls al

comte Ermengol VI d'Urgell que centra el seu interès vers el sud de les seves terres per conquerir els dominis dels musulmans...

Els prelats esdevenen així senyors de les valls i els andorrans juren fidelitat als bisbes, si bé els comtes hi continuen sent presents.

Malgrat el recel dels d'Andorra, el domini episcopal es consolida. Les dues concòrdies que segellen els acords entre el bisbat i els andorrans, el 1162 i el 1176, són el testimoni de la resistència dels homes de les valls. La primera fou signada per 36 representants i la segona per 383: la totalitat dels caps de casa de les 6 parròquies! És indiscutible, però, que es tracta d'una infeudació de segona generació: pactada en certa manera. Possiblement es tracti d'un acord forçat pel prelat; tanmateix, alguns estudiosos apunten que el poble sembla que va tenint consciència de la importància de “**notariar**” els tractats establerts amb els senyors. El poble d'Andorra, en aquelles dates, encara negociava directament amb els senyors, sense intermediaris. D'aquí emana la primera pèrdua de llibertats, perquè de les concòrdies pengen diverses pressions fiscals.

Posteriorment, les lluites de poder entre senyors i vassalls disputant-se els drets sobre les valls andorranes (comte i bisbe d'Urgell, senyor de Caboet, de Castellbò, de Foix...) aboquen a la signatura d'un acord anomenat Pariatge, el 1278, forçat pel rei d'Aragó entre els bel·ligerants finals: el bisbe d'Urgell i el comte de Foix; compromís que es veurà afectat per una ampliació el 1288.

El rei veu, amb aquests pactes, la possibilitat d'ampliar el seu regne a part i altra dels Pirineus. Aquest acord és ratificat pel papa. Cal considerar que: “el pariatge, serveix per posar la primera pedra del model polític concret per Andorra que es mantindrà durant els segles” (Oliver Vergés). **Efectivament, aquests acords notariats, registrats, perduraran fins a final del segle XX.**

Passen els anys i, sense que els andorrans hi siguin per res, per més que l'entorn immediat sembli que no canvia, les aliances entre nobles van dibuixant nous horitzons. Així, el comte de Foix Roger Bernard III marida, el 1290 l'hereua del vescomtat de Bearn. A la mort del comte Gastó Febus, el 1398, el comtat passa al seu nebot Mateu de Foix, vescomte de Castellbò i després a la seva germana Isabel de Foix qui el transmet a la casa de Grailly, en casar-se amb Archambaud de Grailly.

Mentrestant, seguint amb la voluntat de *notariar* el acord entre el poble i els senyors, al 1419, es fa un pas més: els habitants de les Valls demanen als senyors el reconeixement formal d'una de les assemblees. De fet, els caps de casa ja es reunien, segons alguns documents, des del temps del Pariatge, o fins i tot abans. És així com els andorrans *reben* el privilegi dels seus cosenyors per elegir representants. Ha nascut el Consell de la Terra o Consell General, amb funcions legislatives i executives, que es mantindran fins a la Constitució.

Lluny de les valls andorranes, l'any 1479, a la mort de la reina Eleonor I de Navarra Trastámara, que havia maridat Gastó IV de Foix, el seu net **Francesc-Febus de Foix-Grailly adquireix la** Corona de Navarra: des d'aquest moment, els destins de les cases de Foix i Navarra es confonen i, amb el coronament d'Enric III de Navarra com a rei de França amb el nom d'Enric IV, el 22 de març del 1594, la casa de França passa a ser cosenyora d'Andorra.

Un fet digne de ser recordat és, al 1601, després de la Concòrdia entre el Consell de la Terra i Francesc Arèvalo, delegat del Sant Ofici de la Inquisició, l'acte d'Enric IV rei de França i cosenyor d'Andorra que estableix que la Inquisició Espanyola no pot actuar en territori andorrà.

Un altre episodi que, tot i ser aliè al que esdevé a les valls del Valira, acaba afectant-les, és la guerra de successió a Espanya i, posteriorment, el decret de Nova Planta del 1714. D'entrada, les valls andorranes no participen al conflicte. Ambdós cosenyors són del mateix bàndol, el guanyador: defensen els borbons. És un fet, però que en alçar-se els partidaris dels Àustries, el prelat bisbe de la Seu d'Urgell i cosenyor d'Andorra fuig per salvar la vida i els canonges de la Seu, que ocupen el seu lloc elegeixen un austriacista com a veguer de les valls, al qual els andorrans, respectant els pactes signats, juren fidelitat. Es trenca així, de certa manera, la neutralitat secular i el coprincipat s'afronta a problemes comercials, tant amb França com amb Espanya que no perdonen la «traïció» dels andorrans. Les autoritats de les valls s'esmercen per demostrar la neutralitat del país i per no perdre els privilegis.

En aquest context, entra en escena el bisbe Simeó de Guinda Apeztegui. Home fidel als borbons; està en una posició privilegiada per defensar el seu senyoriu, i fent-ho, salvaguarda també el coprincipat. Fi estratègia, negocia amb Espanya i evita que s'apliqui a Andorra el Decret de Nova Planta que hauria assimilat

Andorra a una comarca Catalana.

Finalment el copríncipat sobreviu, pot mantenir els privilegis, imprescindibles per subsistir! Els nuclis de poder continuen sent els mateixos.

Un altre episodi de la nostra història que fa perillar novament el copríncipat és la Revolució Francesa. Amb la desaparició de l'Antic Règim, Andorra es troba desvalguda, ja no encaixa en la nova realitat. Els andorrans, davant d'una situació tan extrema i delicada, despleguen els seus talents negociadors; necessiten recuperar els privilegis comercials i fer-se acceptar pels nous “amos” de França. Fet i fet, el 1806, un decret imperial, permet als andorrans recuperar els acords del Pariatge de 1278 (mantinguts fins el 1789); els nous dirigents francesos, que havien abolit tot el que feia referència a l'Antic Règim, accepten continuar sent part de la història andorrana, mantenint el copríncipat. El copríncep d'Urgell, que es troba assentat sobre els valors de la monarquia, signa també el decret; prima per a ell conservar el cosenyeriu.

S'ha segellat així un nou pacte! Nova conquesta del poble andorrà i nou respir: es manté el copríncipat i els atributs comercials. Les arts negociadores i la perseverança del petit territori pirinenc, han donat els seus fruits! La història emanada del segle XIII continua!

Uns anys més tard, el 1866, les tensions vénen de l'interior del territori. D'una banda, el tancament de les fargues crea una crisi econòmica i malestar; d'altra banda, els habitants de les valls, coneixedors de les revolucions industrials i dels processos liberalitzadors dels estats veïns, volen canvis en les institucions del país, cansats del desgavell en els Comuns i el Consell General; cansats del poder dels oligarques. Després d'una lluita entre conservadors i reformistes, els partidaris de la Nova Reforma s'imposen: obtenen el dret de vot per tots els caps de casa; l'incompatibilitat de ser, alhora, Cònsol i Conseller General; limiten els càrrecs a 4 anys i, sobretot, aconseguixen controlar les finances,... El Decret de la Nova Reforma que es desprèn del Consell General, el signa Napoleó III (que refusa signar el ja ratificat pel bisbe Caixal).

Nou text notariat entre el poble i els dos “senyors”, anem fent

història...

El segle xx veu una transformació extraordinària que marca una obertura d'Andorra al món. Per fer-ho, el Principat ha d'obrir vies de connexió amb els països veïns: el 1913, s'inaugura la carretera que enllaça la Farga amb Andorra la Vella; no serà fins als anys 30 que, amb la concessió, l'any 1927, de Forces Hidroelèctriques d'Andorra (FHASA) a qui es concedeix el privilegi d'explotació de les aigües del país, es ramificarà la xarxa viària arreu del país i fins a Soldeu per enllaçar amb la que, des d'allí va vers França.

El primer pas polític important dels representants elegits del poble andorrà cara a l'exterior té lloc després de la Primera Guerra Mundial quan, al 1925, el Síndic General notifica a la Societat de les Nacions, l'acord d'adhesió d'Andorra al Conveni Internacional de l'Opi. Primer pas, frustrat, d'un intent d'internacionalització del país per l'oposició de França que crea una distensió entre cosenyors que es continuarà fent palesa de manera més o menys punyent fins a la trobada dels dos coprínceps, a Cahors, l'any 1973.

Amb els treballs de construcció, tant de la central hidroelèctrica com de les carreteres, Andorra obrirà les portes a una munió d'obrers i viurà la primera vaga obrera; els habitants d'Andorra es familiaritzen amb les lluites que viuen els països de l'entorn.

L'any 1930 es crea la primera Biblioteca Nacional que es reobrirà el 1974; el 1933, el Cos del Servei d'Ordre i pocs anys després la primera clínica, la del Dr. Vilanova. També s'instaura el sufragi universal masculí que serà derogat vuit anys més tard.

Al 1935, el Consell acorda una altra concessió: Ràdio Andorra.

La Guerra Civil espanyola fa que Andorra comenci a esdevenir territori de pas i acollida de refugiats; cosa que continuarà amb la Segona Guerra Mundial.

A partir de la dècada de 1950, el bloqueig que pateix Espanya per part dels països europeus, provoca que Andorra esdevingui un espai de trànsit de mercaderies que no arriben a Espanya. El diferencial de preus (en comptar amb un sistema impositiu molt reduït) atrau força turistes de la veïna França. És el punt de partida d'una Andorra centrada en el comerç que durarà dècades i que, en certa mesura, perdura... L'increment del comerç provoca l'increment

de la necessitat de mà d'obra per a les botigues; l'increment de mà d'obra per a les botigues provoca la necessitat de construir habitatges per allotjar el personal; l'increment de construcció necessita un altre tipus d'obriers i així, seguit seguit... La població es va multiplicant: passa de prop de 5.500 habitants el 1948 als 65.900 en el 2000! En uns 50 anys la població es multiplica per 12! La indústria de l'esquí modernitza també el país i se suma a la cerca de personal qualificat.

Andorra viu, durant la segona meitat del segle xx, sense sent-ne sempre conscient, tot una sèrie de transformacions que en els països veïns han necessitat dos segles i passa, en una generació, d'un sector primari omnipresent i gairebé únic, a una societat de serveis. Si la societat civil és molt emprenedora, les institucions no segueixen el mateix ritme. Tanmateix, el 1990, Andorra signa un acord comercial amb la Comunitat Econòmica Europea, vigent fins avui dia, i que, segons Josep Maria Bricall, "contempla exempcions molt beneficioses per al Principat...".

El nou text *notariat* amb la CEE continua singularitzant el Principat... s'eixamplen les relacions que ja no són solament entre coprínceps i poble andorrà!

Les reivindicacions dels diferents sectors econòmics i les demandes dels elegits andorrans als Coprínceps, iniciades a començaments dels anys 1970, acabaran portant fruit, el 1993, amb la culminació de la negociació d'una constitució entre el Consell General i Coprínceps que, tot i mantenint el copríncipat, reconeix la sobirania del poble i permet a Andorra ser reconeguda com a estat membre de la comunitat internacional i formar-ne part com a un membre més.

Nou pacte decisiu per al futur del país: Andorra disposa d'una nova llei fonamental.

Observem també, com les consciències polítiques i culturals esclaten a partir dels anys 60 i es materialitzen els anys següents; així el 1970 s'obté el sufragi femení; el 1978, el Principat compta amb una 7a parròquia: Escaldes-Engordany...

Als anys 70, els andorrans prenen consciència que, l'educació que assegurin,

des de principi de segle, l'ensenyament francès i espanyol, no contempla ensenyar la llengua i les institucions andorranes i això és força problemàtic davant l'allau migratòria; així, l'any 1972, neix "l'andorranització", més endavant anomenada, Formació Andorrana que pal·liaran aquesta manca. Paral·lelament, s'imparteixen classes, de coneixement del país i de llengua catalana, obertes als habitants de totes les parròquies (en particular per als nouvinguts).

Els Arxius nacionals neixen el 1975 i l'Institut d'Estudis Andorrans el 1976. El Patrimoni artístic, més endavant anomenat Patrimoni cultural, comença a desenvolupar-se així com també el Patrimoni Natural. El 1982, es crea l'Escola Andorrana; el 1988, la Universitat d'Andorra, anys més tard s'implanten escoles privades.

El món de la cultura esdevé molt actiu en força sectors: creació literària, arts plàstiques, museus, teatres, cinemes, biblioteques comunals, RTVA, editorials, premsa...

En el segle xx tot s'accelera... el petit país, amarrat entre dos gegants, entra en aquest segle amb els mateixos papers de presentació de sempre, definit per unes institucions velles de més de 600 anys i en surt amb una Constitució que dóna el poder al poble tot i mantenint les figures que emanen del segle XIII: **tradició i modernitat inscrites en la Carta Magna!**

Al llarg del temps, els homes del Principat, han sabut mantenir privilegis tradicionals per gestionar el quotidià de la comunitat, per desplaçar els ramats a part i altra dels Pirineus, per obtenir exempcions comercials... El caràcter determinat, decidit i lluitador d'aquest poble amb consciència d'estar creant una societat específica per sobreviure, l'han fet avançar vers el coprincipat al qual hem arribat.

Podia semblar que el país ha estat congelat en el temps, i per tant, com hem pogut analitzar, Andorra des de final del segle XIII, ha superat obstacles complexos, ha vetllat constantment per no desaparèixer del mapa i, com un meteorit, entra plenament en la modernitat.

Aquesta acceleració, en tants aspectes: polítics, socials, econòmics, culturals,... ha trasbalsat uns habitants avesats a un ritme de supervivència activa durant anys i panys. La multiplicació per 12 dels ciutadans en poques dècades i cada vegada més d'orígens més diversos, fa d'Andorra un país **novament peculiar**.

Hem d'aprendre a bategar, junts i diferents, per un mateix poble, mantenint els orígens de cada u per tal de créixer plegats en el respecte d'uns valors ancestrals i alhora heterogenis. La tasca no és del tot fàcil; l'escola i una bona salut econòmica hi poden contribuir... Un nou repte se'ns presenta: **FER COMUNITAT!** Els temes migratoris són presents també als països del voltant però no amb la mateixa amplitud que a Andorra. Tot està tan accelerat que no acabem de percebre que el present i el futur d'aquest país passarà per fer-nos sentir tots implicats en la tasca de ser novament una “especificitat / particularitat andorrana”: l'entesa entre diversitats, amb dos punts comuns: sentir la història del copríncipat i tenir obertura d'esperit...

II) ANDORRA: CAMÍ DES DE LA CONSTITUCIÓ

“Volem deixar dues herències als nostres fills: primer arrels i després ales.”
Aforisme sudanès

Com recorda el Copríncep François Mitterrand a les autoritats andorranes en el decurs del seu comiat poc abans d'acabar el seu segon mandat presidencial: «El futur, ara, només depèn de vosaltres». Amb l'assoliment de la Constitució, l'any 1993, el poble andorrà recupera, per una banda, la major part de la sobirania que durant segles havia estat detinguda per senyors diversos, i d'altra, mostra a Europa i al món que ha adoptat les normes que regeixen els estats moderns i que està disposat a seguir-les i defensar-les.

Donant compliment a la *Disposició Addicional Primera* del text constitucional que declara cal «establir el marc de relacions amb els dos Estats veïns sobre la base del respecte a la sobirania, independència i integritat territorial d'Andorra», se signa un tractat trilateral amb França i Espanya. Gairebé en paral·lel, es tracta de fer conèixer Andorra establint relacions diplomàtiques amb la resta d'Estats de l'entorn immediat. Per intentar il·lustrar-ho amb una imatge: imaginem-nos un primer cercle, el rovell, representant Andorra, al qual s'hi afegeixen noves circumferències a mida que se signen nous tractats. Així després dels dos Estats veïns, s'estableix contacte amb els Estats de la Unió Europea, però també amb els més poderosos, autèntics pols de poders

planetaris.

Recordem que, al 1993, ens trobem al final de la Guerra Freda, un període excitant i força confús. D'una banda es viu un sentiment d'eufòria davant l'esfondrament del bloc soviètic i la reunificació d'Alemanya, amb l'enderroc del mur de Berlín, símbol de la Guerra freda; i de l'altra una aprehensió i una sensació d'estupefacció pel retorn de la guerra al bell mig d'Europa amb el conflicte armat a l'antiga Iugoslàvia. En aquest context, l'opció andorrana va ser d'eixamplar l'àmbit de reconeixement als Estats que havien conformat el món occidental, a començar pels més importants, econòmicament parlant (USA, Canadà, Austràlia, Japó, Corea del Sud) però també els del món hispanoamericà, sense oblidar, tanmateix, ni els emergents com podien ser la Xina i l'Índia, com també la pròpia Rússia i els antics Estats europeus que havien conformat l'anomenat bloc de l'Est; tot i que, en aquest cas, es tractava gairebé d'una cursa d'ajuda mútua de reconeixement.

En resum, dels 3 Estats que havien establert relacions diplomàtiques amb Andorra l'any de la Constitució, es passa a 13 l'any següent, a 49 el 1995, a 68 en acabar la legislatura, el 1997. Al mateix temps, Andorra completa aquesta integració a la comunitat internacional adherint-se a diferents institucions: Nacions Unides i diversos dels seus organismes especialitzats; Consell d'Europa, Francofonia, Unió Interparlamentària, OSCE, etc. Actualment, s'ha incorporat, a més de a la pròpia organització (ONU), a 11 agències especialitzades més del sistema de Nacions Unides, entre les quals: la UNESCO, l'OMS, la UIT o encara la FAO, així com a altres 17 organismes internacionals, entre els quals, el Consell d'Europa, l'OSCE o el FMI... El Principat, fins a l'actualitat, ha establert relacions diplomàtiques amb 194 estats.

El poble andorrà ha decidit ser amo i senyor del seu destí amb tot el que això comporta i li cal afrontar el futur amb la màxima enteresa, amb un rigor extrem i amb la força que dóna la unitat d'un poble que camina amb una mateixa empenta. Cal, per això, de cara endins, trobar la manera de mantenir unides totes les forces que conformen la societat i fer que, sinó poden ser totes, sí una gran majoria, se sentin formar part íntegra d'un mateix destí, única forma de

poder encarar i dirimir els reptes de la nova era que es dibuixa i que no es poden eludir.

A l'albada del segle XXI, Andorra s'inscriu en l'àmbit de les democràcies representatives occidentals. Si bé podem afirmar que la democràcia no és el millor dels sistemes polítics d'organització social, segurament n'és el menys dolent. Tanmateix, tots sabem que els poders que impregnen i operen en la societat, per més democràtica que aquesta es vulgui, intenten influenciar les decisions polítiques de manera a afavorir els seus interessos gremials. El bon estat de salut d'un règim democràtic es mesura en la capacitat que aquest té en no cedir a les pressions i xantatges dels més forts dins de cada sector en un determinat moment i poder arribar a fer prevaldre l'interès general i la defensa del bé comú sobre el grupal o particular. Considerant que el nostre Principat és un estat i que en el món actual —de moment encara— és sobre aquesta base que es mouen les coses; d'entrada, intentem centrar-nos —de manera a mirar de no perdre'ns— en l'àmbit polític, per més que potser no sempre sigui possible no fer referència als altres.

Si no es pot parlar, de moment, de governança planetària, les noves tecnologies desenvolupades des de fa dècades, permeten que la informació circuli en temps real arreu del planeta i fan possible transferir-la amb un sol clic d'un teclat d'ordinador a una banda i altra del món, cosa que ha facilitat extraordinàriament la lliure circulació del capital. Una autèntica revolució està en curs que afecta tots els àmbits. Cal tenir present aquest factor en tot moment.

Geogràficament, Andorra forma part d'Europa, que es delimita habitualment des de l'Atlàntic fins a l'Ural. Si ho mirem, tenint en compte els mapes polítics, se situa entre França i Espanya i és una illa enmig del territori de la UE, un agrupament, encara en formació, d'estats independents que necessiten unir-se per fer front conjuntament, sobretot econòmicament parlant, als monstres que emergeixen després de la Segona Guerra Mundial (USA, URSS, Xina). Recordem-ne la trajectòria: Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer (CECA), al 1951; Comunitat Econòmica Europea (CEE) i Comunitat Europea de l'Energia Atòmica (CEEa o Euratom), al 1957; Unió Europea amb el tractat de Maastricht, al 1992 i les diferents modificacions fins al tractat de Lisboa, el 2009. És una

institució essencialment d'àmbit econòmic al principi, deixant l'àmbit dels drets Humans (ideològic?) al Consell d'Europa. Tant és així que tot país que sigui candidat a entrar a la UE ha de ser prèviament membre del Consell d'Europa (CoE) i haver-ne ratificat el conveni de Drets Humans. Andorra, signa i ratifica el conveni i esdevé membre del Consell d'Europa al 1994 i com a tal disposa d'un jutge que integra el TDH a Estrasburg; el que significa que s'integra en l'esfera d'estats que es declaren defensors dels drets humans. Un any abans (1993) ja havia ingressat a les Nacions Unides.

Arran de la signatura de l'acord Monetari amb la Unió Europea, l'any 2011, el Principat inicia una nova etapa que, totes les proporcions guardades, es pot comparar amb la descrita anteriorment quant a establiment de relacions diplomàtiques; en aquest cas es tracta d'Acords d'intercanvi d'informació en matèria fiscal (TIEA), així com de convenis per evitar la doble imposició. El procediment és molt semblant a l'emprat vint anys abans, tot i que la matèria és molt diferent. Els dos Estats veïns primer, i a partir d'aquí, anar eixamplant el cercle, en funció del volum d'intercanvi.

Si a l'any 1000, els poders que es disputaven el «territori» eren essencialment dos, tal com hem vist a la primera part, ara són múltiples i d'ordre molt diferent. Fins i tot la noció de «territori» ha deixat, en molts extrems, de ser la mateixa. Observem quins són els elements de poder que fan pesar les seves influències, més o menys fortes, més o menys properes, però que totes exerceixen pressió en un o altre grau sobre aquells que, sigui en l'àmbit que sigui, arreu del planeta, han de prendre les decisions que guiaran la nau vers una o altra direcció.

Des del punt de vista polític, cal considerar que, compte tingut del seu potencial econòmic, militar i tecnològic, Estats Units i la Xina, superpotències planetàries, són dos gegants inevitables. Al nostre entorn, la Unió Europea és una unió d'estats que, amb 500 milions de persones configurant un mateix mercat únic, és un dels grans actors internacionals i, per Andorra, possiblement, el que més pot influir, atès la nostra situació geogràfica.

Dit això, cal tenir en compte també que hi ha d'altres estats que, tot i no disposar del potencial de les superpotències abans esmentades han de retenir també la nostra atenció: Rússia, l'Índia, Japó, Canadà, Austràlia, Corea del Sud

o Brasil, per exemple, però també el Regne Unit que no fa gaire ha decidit fer ruta en solitari, al marge de la UE però que no deixa de ser una potència econòmica, militar i diplomàtica important amb la qual Andorra manté relacions, no només de tipus diplomàtic.

Organitzacions internacionals com Nacions Unides (ONU), la Organització Mundial del Comerç (OMC), la Organització de Cooperació i de Desenvolupament Econòmic (OCDE), el Fons Monetari Internacional (FMI) o encara el Consell d'Europa (COE), per citar-ne només algunes disposen d'un poder considerable quant a reglamentació, coordinació i harmonització en l'àmbit de les relacions internacionals.

No es poden obviar tampoc les multinacionals. Empreses com Amazon, Google, Apple, per citar-ne només tres, però la llista podria ser molt llarga!... són pols d'una influència considerable, i no només sobre l'economia mundial, tant per les seves dimensions com per la seva capacitat econòmica i la destresa a innovar.

Alhora, ¿com no parar esment, en el nostre recorregut succint, als grups d'interès de tot ordre que pul·lulen arreu del planeta, en particular al voltant dels llocs on es prenen les decisions que, consideren, els poden afavorir o anar en contra? En citarem tan sols uns quants:

- *L'European Round Table of Industrialist* (ERT), que representa unes cinquanta empreses, les més importants d'Europa, de 18 estats diferents;
- *La Business Roundtable*, que representa els interessos de les grans empreses americanes;

però també grups com:

- *Greenpeace*, *World Wildlife Fund* (WWF), *Friends of the Earth*, que laboren per protegir el medi i per a un creixement sostingut;
- *Amnesty International*, *Human Rights Watch* o encara la Federació Internacional de les Lligues de Drets Humans (FIDH) que actuen en defensa dels drets de les persones arreu del món;

o també organismes religiosos.

Cal ser conscient que el món del segle XXI és multipolar; per més que dolgui, cal reconèixer que els poders financer, econòmic, militar, però també el

religió, el dels centres d'informació (real o fictícia) pesen en les decisions polítiques fins i tot dels estats més grans. Com no han de pesar en el cas d'Andorra!

Tots sabem que hi ha multinacionals que han decidit no treballar amb Andorra: no és un territori prou gran i no representa per a elles una xifra de negoci prou important com per haver de fer excepcions al que tenen establert i tret, de picar de peus o d'anar a suplicar, poc pot fer el Govern d'Andorra per fer canviar les coses. Així mateix els gegants tecnològics, les grans petrolieres, les farmacèutiques i moltes altres grans firmes comercials són més potents en molts aspectes que la majoria dels estats que conformen Nacions Unides: com poden aquests, en solitari, fer aplicar la seva legislació, les seves directrius? Justament per això, cada vegada més es va vers legislacions d'ordre internacional: tractats per crear zones sobre el planeta on es puguin fer aplicar les mateixes regles i obligar aquests monstres econòmics a participar a la creació de bé comú.

Fent una mirada ràpida a la resta del planeta, es pot constatar que es multipliquen els exemples com el que va néixer a Europa després de la Segona Guerra Mundial amb el Mercat Comú: així doncs neix el Tractat de Lliure Comerç entre USA, Canadà i Mèxic a Amèrica del nord; el Tractat del Mercat Comú del Cono Sur (MERCOSUR) entre Argentina, Brasil, Paraguai i Uruguai a Amèrica del sud; el Tractat Instituint el Mercat Comú de l'Àfrica de l'est i de l'Àfrica Austral (COMESA) entre Burundi, Comores, Egipte, Eritrea, Eswatini, Etiòpia, Kenya, Madagascar, Malawi, Maurici, Moçambic, Namíbia, Uganda, República Democràtica del Congo, República-Unida de Tanzània, Ruanda, Seychelles, Sudan, Zàmbia, Zimbabwe al sud del continent africà. Un esment particular mereix el tractat que va posar-se en aplicació l'1 de gener del 2022 (RCEP) signat entre 15 estats del Pacífic i que inclou Xina, Japó, Austràlia i Corea del sud creant la zona de lliure intercanvi més gran del planeta.

Alhora, cal no obviar que, mentre Andorra recorria la trajectòria de reconeixement internacional, continuava estenent-se pel món la ideologia neólliberal esperonada pels dirigents Reagan i Thatcher des dels anys 80 i que preconitzava la reducció de l'estat. Ideologia que ha portat, en el context europeu, però no només aquí, al desmantellament de nombrosos serveis

estatals (transports, comunicacions, sanitat, educació, etc...); van ser moltes les multinacionals que van aprofitar-ho (seria malpensar, veure-hi una relació causa-efecte?). Els «serveis», tot el que s'ha catalogat com a «serveis» està esdevenint objecte comercial!

Andorra, no es pot entotsolar, immersa com està en la jungla d'interessos entrecreuats, sovint contradictoris i disfressats, del món que ens envolta; si no fa per manera d'escollir amb celeritat, de forma clara i nítida el bàndol on vol situar-se i, sobretot, si no manifesta com vol distingir-se i com vol ser percebuda —ja que estem en un món on *l'embolcall* compta més del que ens pensem!—, corre el risc de perdre el tren del nou mil·lenni.

Finalment, per no perdre'ns en els meandres intricats dels moviments mundials —com n'hem pogut percebre alguns a la 2a part—, ens cenyirem a observar l'albada d'una nova era per a Andorra a la llum d'un possible encaix a la Unió Europea. Considerant les grans tendències que semblen dibuixar-se a nivell europeu, intentarem veure com Andorra s'hi pot inscriure per intentar no desaparèixer. Ho farem considerant escenaris diversos.

III) QUINES TENDÈNCIES SEMBLEN DIBUIXAR-SE AL CONTINENT EUROPEU?

“Quan viatgem veiem països, quan reposem trobem idees.”
Proverbi d'Etiòpia

“Aquell qui més mira, menys hi veu.”
Refrany d'Andorra

Difícilment podem considerar com a futur escenari possible el manteniment de la realitat actual, sense variacions, com si d'una fotografia es tractés. Ja hem vist que el continent europeu, en les variants que el componen: la política, l'econòmica, la financera, etc., és un agent important en l'ordre planetari i, les societats no en són elements estàtics, tot el contrari. En aquest sentit, pretendre que Andorra, en el marc polític, pugui romandre una excepció ancorada zelosament en el passat, mentre que, en els altres àmbits ambiciona

jugar a primera divisió, és no voler veure com es mou el món, no només el llunyà, ans també el més pròxim, el de la Unió Europea que no deixa de ser el que més ens condiciona com a país.

Referent a la UE, al nostre entendre, s'han de considerar dos escenaris, difícilment més.

- El primer l'ha deixat entreveure el Brexit i, en certa manera, també les valoracions sobre la guerra a Ucraïna: una desintegració més o menys important de la Unió, retornant gairebé a una situació semblant a la de finals dels anys 40 —tot i la gran diferència que representa un territori arrasat, cas que no es dona actualment!— .
- El segon, és una consolidació més gran i, possiblement, més ràpida de la Unió.

El primer escenari va semblar que podia representar una opció, quan, just després del Brexit (és a dir, la sortida de la Gran Bretanya de la UE), dos estats membres: Polònia i Hongria, pretenien no respectar ni l'esperit ni la lletra dels acords signats amb la Comunitat. Les relacions entre Brussel·les i ambdós estats es van tensar. Així mateix, cal no oblidar l'enfrontament entre estats del nord i del sud, fruit de la crisi financera de 2008, i l'enravenament no superat degut a la manca de flexibilitat d'alguns quant a l'aplicació de les normes entre estats, en funció de quin estat es tractava —o així és tal com es llegia—. Tampoc s'ha d'ignorar que, en tela de fons, persistia la negativa de nombrosos altres membres que refusaven aplicar resolucions de la Comissió sobre l'acolliment d'immigrants originaris d'Orient Mitjà, fent mostra d'una total manca de solidaritat entre socis.

No obstant això, l'arribada de la pandèmia provocada per la Covid-19 va retornar gran part de les aigües al seu llit. Si, sobre la guerra a Ucraïna, encara es pot sentir alguna veu dissonant, globalment, els membres fan mostra de bloc bastant compacte.

D'altra banda, les dificultats a les quals fa front la Gran Bretanya una vegada recuperada la seva «independència» i el cost que li representa la separació, són arguments suficients com per desarmar fins i tot les forces més bèl·liques que obraven en aquest sentit. Només cal veure estats com Polònia i Hongria,

que eren els que més havien insinuat la possibilitat de seguir el model britànic, com han rectificat el tir només ensumant el cost que els podria representar el divorci; o encara com han anat modulant el seu discurs les forces de Marine Le Pen a França o la primera ministra italiana, Giorgia Meloni.

Difícilment, doncs, al nostre entendre, podem considerar aquest escenari com el que reculli el màxim de probabilitats per produir-se.

L'escenari considerant la possibilitat d'una consolidació més gran recull més probabilitats. D'antuvi, és la que s'inscriu, a priori, en el sentit de la història que, esperonada per l'avenç de la ciència i les tecnologies, sembla avançar vers un horitzó planetari cada vegada més global. Tal com ja hem vist, zones diverses, en continents diferents, s'estan estructurant i organitzant per poder competir econòmicament les unes amb les altres. És difícil pensar que Europa, de certa manera pionera en la matèria després dels Estats Units, cedeixi ara terreny en aquest sentit.

El resultat negatiu del referèndum sobre el tractat de Maastricht, a França i als Països Baixos, va representar per a la Unió Europea, indiscutiblement, un fracàs i un cop de fre en l'avenç vers una integració més important dels diferents estats. De llavors ençà però i, en particular, des del tractat de Lisboa, en vigor des de l'1 de desembre de 2009, el ritme s'ha accelerat per més que no ho sembli i si no s'ha recuperat encara tot allò que contemplava aquell autèntic programa per a l'elaboració d'una estructura supraestatal, l'objectiu no s'ha abandonat. El paper del Parlament Europeu s'ha vist reforçat; la figura dels ciutadans europeus creada al 1992 pel tractat de Maastricht ja s'havia vist reforçada pels: d'Amsterdam de 1997, establint la lliure circulació de persones com un dret fonamental, el de Niça de 2001, incloent el dret a la ciutadania activa; el de Lisboa de 2009, que obra en el mateix sentit i l'amplia; així mateix la Carta dels Drets Fonamentals de la UE, de 2009, que estableix un conjunt de drets i llibertats fonamentals protegits per la UE.

El Tractat de Lisboa també va crear el càrrec de President del Consell Europeu; el càrrec de Cap de la Política Exterior i de Seguretat Comuna (PESC) que coordina la política exterior de la UE i, va establir també, el Servei Europeu d'Acció Exterior per ajudar a coordinar les accions diplomàtiques de la UE. Amb

l'objectiu de lluitar contra el terrorisme, la delinqüència organitzada i altres amenaces transnacionals, també ha establert un conjunt de mecanismes de cooperació policial i judicial amb l'objectiu d'optimitzar-ne la cooperació entre els diferents estats membres. De fet, cada crisi a la que cal fer front conjuntament permet fer un pas en la direcció d'una més gran integració.

Per als andorrans, no hauria de ser massa difícil d'entendre. Només cal mirar com, a casa nostra, al llarg del segle xx, les parròquies¹ han anat cedint competències: primer, al Consell General i després, al Govern per fer front conjuntament, i amb una sola veu, a les diferents crisis que s'han anat presentant. No oblidem que Andorra, per la seva dimensió humana, és un autèntic laboratori, en particular pel que fa a les relacions humanes i a la política, ja que es tracta d'àmbits íntimament lligats: les decisions i implementacions en política afecten les relacions entre persones o grups socials i, a casa nostra, els efectes que produeixen són visibles molt de pressa si s'hi presta atenció; cosa que permet, si se'n té la voluntat, poder modificar els errors abans no esdevinguin irreversibles.

La integració europea doncs, seguint aquest escenari, no només no s'ha frenat, ans tot el contrari. La voluntat d'anar avançant en tal direcció ve inscrivint-se, tractat rere tractat i, ben aviat, les generacions d'adults de la UE no recordaran que, per passar d'un estat a un altre, existien unes fronteres on calia presentar documentació i parar a un despatx de canvi de moneda per poder disposar de divisa autòctona encara que només fos per poder prendre un cafetó.

El fet que, puntualment, el ritme d'aquesta integració s'alenteixi no vol pas dir que es deturi...

Avui per avui, al Parlament europeu, és difícil parlar de partits paneuropeus pel que fa a la representació parlamentària; es tracta més d'aliances de partits diferents implantats en estats distints que, una vegada al parlament, s'agrupen per famílies ideològiques: Partit Popular Europeu (PPE), Aliança Progressista de Socialistes i Demòcrates (S&D), Grup dels Verds i Aliança Lliure Europea (Verds/ALE) o Aliança de Demòcrates i de Lliberals per Europa (ADLE). Això no

¹ Tal com glosa la Constitució al seu article 1.5, Andorra està integrada per les Parròquies de Canillo, Encamp, Ordino, La Massana, Andorra la Vella, Sant Julià de Lòria i Escaldes-Engordany.

ha de fer oblidar que hi ha forces minoritàries, de moment, que sí s'estan organitzant a nivell paneuropeu i que algun dia acabaran arribant a Brussel·les i Estrasburg. Potser serà el cas del Partit Demòcrata Europeu (PDE), de centre dreta; o del Partit Comunista Europeu (PCE); o de la Nova Aliança Flamant (N-VA), partit nacionalista de Flandes a Bèlgica que reclama una transformació de la Unió; o encara del moviment Diem 25, creat al 2016 per l'antic ministre de Finances grec, Yanis Varoufakis (i d'altres personalitats polítiques), força implantat en diversos estats de la Unió i que, si de moment no s'ha presentat mai encara a les eleccions, s'està començant a organitzar com a partit polític per presentar-se inicialment a les properes municipals en estats diversos. Existeixen altres moviments semblants que militen per més Europa. Des d'Andorra, és un tema que s'ha de considerar i, una vegada més, la nostra història recent ens pot ajudar: són molts els que encara poden recordar com, abans de la constitució, només existien partits parroquials que s'ajuntaven per afinitats, o no, després de les eleccions generals de manera a mirar de dirigir el país.

El principat d'Andorra esdevindrà encara més «illa» dins la UE, com més integració europea es faci. Una figura emergeix actualment que només considera el país des del punt de vista purament economicofinancer preconitzant que Andorra ha de mantenir-se com una illa enmig de la UE, defensant que podria esdevenir una espècie de port franc enmig d'una de les zones econòmicament més importants del món, una mena de despatx comercial dels USA o de la Xina o de qualsevol altra potència. Ser una espècie de *paradís econòmic-comercial especial*.

Evidentment, no ho considerem possible, a menys que pogués interessar la UE i es dugués a terme sota el seu control. És una proposta assimilable a una altra possibilitat que algunes veus entreveuen i que equivaldria a esdevenir el feu d'alguna multinacional, i per les mateixes raons.

Però, on queda Andorra amb tot?

IV) COM ANDORRA ES POT INSCRIURE DINS D'AQUESTA CONJUNTURA?

“Com la tortuga, cada persona ha d’estirar el coll per avançar.”
Proverbi del Regne d’Eswatini.

“Tothom tira les pedres al seu tarter.”
Refrany andorrà

És indispensable, per intentar d’errar el menys possible, considerar dos aspectes fonamentals quan parlem d’Andorra:

- Andorra i el seu entorn immediat ja que, per la seva petitesa, representa una influència importantíssima;
- Andorra i el seu món intern, extremadament canviant

1. ANDORRA I EL SEU ENTORN IMMEDIAT JA QUE, PER LA SEVA PETITESA, REPRESENTA UNA INFLUÈNCIA IMPORTANTÍSSIMA

El Govern andorrà ha pres la decisió de negociar un tractat d’associació amb la UE. És evident que tal decisió confirma que des de l’executiu es considera també l’escenari amb més possibilitats per al futur de la UE.

Arribats a aquest punt, i si tenim clar que la UE anirà cada vegada vers més integració, les preguntes que ens hem de fer són:

- Interessa a Andorra continuar sent cada cop més *illa* enmig de la UE?
- És de suposar que la resposta és negativa vist que el Govern ha iniciat converses per anar vers un tractat d’associació. ¿Com és que, prèviament, Andorra no ha demanat mai, desenvolupar l’acord de cooperació que té signat amb la UE des del 2007? No hagués estat preferible iniciar un apropament de manera gradual?
- ¿Per què s’ha optat per negociar un tractat d’associació que ens manté com a estat tercer? ¿S’ha fet després de quantificar la relació cost-guany (o pèrdua) envers el que seria iniciar el camí cap a una integració total i no només des del punt de vista econòmic-financer?
- Quins avantatges o inconvenients existeixen per a una integració total?
- ¿Formar part de la UE és negatiu o és positiu per a estats com Luxemburg o Malta? Si per a ells no és negatiu, per què ho hauria de ser per Andorra?

- ¿Seria negatiu per a les empreses andorranes disposar d'accés al mercat únic en les mateixes condicions que els demás membres de la Unió? A qui es pretén protegir? I de què?
- ¿Hi perdríem si tinguéssim accés a fons i programes de la UE que podrien ajudar a finançar projectes d'infraestructura, de desenvolupament, d'educació, de recerca, i d'altres àmbits importants per al país?
- No s'estaria considerant la solidaritat amb una visió esbiaixada?
- I, en darrera instància, ¿no seria interessant per a Andorra poder participar en la definició de les polítiques europees, encara que fos a la nostra mesura, però poder-hi participar?

Tan sols podem deixar les preguntes a l'aire de manera que cadascú hi pugui reflexionar, no només centrant-se en veure Andorra com una illa sinó com a una entitat que ha decidit jugar en la lliga dels grans i s'ha de dotar de suficient força i suficients aliats com per poder resistir. On resideix aquesta força, ara?

Si tot apunta que Europa avança cap a més integració —fent un comparatiu amb Andorra: cada vegada sembla més clar que les parròquies aniran cedint competències al Govern però alhora en sumaran de noves, en particular pel que fa al principi de subsidiarietat, que disposa que tot assumpte ha d'ésser resolt per l'autoritat més propera a l'objecte del problema a solucionar— potser caldria doncs no descartar la idea que l'única via, a llarg termini, hauria de ser caminar vers la integració; tot i sabent que ens endinsarem en un camí que pot resultar rocallós, complex, que indiscutiblement es presentarà llarg i sinuós. No s'ha de tenir pressa però s'ha d'anar avançant; és important tanmateix tenir present que la supervivència del país, de segur, en depèn.

2. ANDORRA I EL SEU MÓN INTERN, EXTREMADAMENT CANVIANT

¿Serà capaç, la societat andorrana, de continuar parlant, sinó d'una sola i mateixa veu, com a mínim, d'una veu força majoritària com va ser el cas, a finals dels anys 70, front als coprínceps, pronunciant-se per un canvi institucional a més del 60%, o encara al 1993 quan un 75% dels vots emesos ho van fer a favor de la Constitució?

¿Podem dir que, avui, a la nostra societat hi ha prou inclusió i justícia social, prou igualtat d'oportunitats, prou benestar com per poder mantenir suficient integritat, estabilitat i continuar parlant d'una mateixa veu? Malauradament, cada vegada costa més creure-ho. No voler veure les desigualtats creixents, no promoure polítiques realment inclusives de manera decidida, no escoltar els que no tenen veu — però que hi són — porta a trencaments que si no s'hi posa un mínim de «savoir-faire» i de voluntat 'voluntarista' costarà reconduir.

Cohesió social significa capacitat, per a una societat, per mantenir la seva harmonia, la seva estabilitat malgrat les diferències socioeconòmiques, polítiques i culturals entre els seus membres. I això implica que les desigualtats no esdevinguin abismals; implica poder mantenir espais de diàleg veritables, canals de comunicació i d'escolta mútua, ponts reals i eficients. Solidaritat i benestar social són fonamentals pel funcionament d'una societat democràtica i justa i, amb pocs anys, s'han anat perdent, o s'estan deteriorant gran part dels instruments que havíem estat capaços de crear entre tots plegats i que, ara, es té la impressió que ens mostrem incapaços de mantenir i d'adaptar als nous temps amb la celeritat necessària.

En pot ser un exemple prou clar el dret a l'avortament o a l'eutanàsia reivindicats l'un i l'altre per una majoria de ciutadans del país i que compten amb el suport de resolucions del Consell d'Europa, organisme internacional del que Andorra forma part.

Difícilment es pot argumentar, com defensen alguns, que es tracta de drets inconstitucionals mentre l'únic òrgan amb potestat per determinar-ho no hagi estat sol·licitat i hagi dictaminat. Sí, com d'altres al·leguen, es tracta d'un imperatiu *sine qua non* per preservar el copríncipat en la seva composició actual, potser toca començar a treballar sense treva, seriosament, mitjançant un diàleg franc i respectuós del dret de tothom, per, entre totes les parts implicades, trobar una solució que de ben segur existeix i que seria la ideal. Així es procedí l'any 1993!

Un altre exemple candent no deixa de ser la controvèrsia que està provocant en alguns sectors l'article 7 de la Constitució en determinar que «l'adquisició o el manteniment d'una nacionalitat diferent de l'andorrana implicarà la pèrdua d'aquesta». No pensem que toqui, aquí, reproduir els debats que van portar a

l'esmentat redactat, només recordar l'un dels arguments: no tenir nacionals de diferents categories —es tractava d'evitar el que ja havia existit, anteriorment, però de manera diferent—. Una vegada més, hem de manifestar que considerem important, front a qualsevol problemàtica, la necessitat de mirar prèviament d'entendre què la crea, quines en són les raons i les finalitats i només llavors començar a cercar quines solucions es poden encarar. En aquest cas concret, i sense necessitat d'haver de començar per modificar la constitució potser seria convenient veure les possibilitats que aporta el Conveni Europeu sobre Nacionalitat, del Consell d'Europa, que potser només signant-lo i ratificant-lo i potser adaptant alguns articles de la nostra llei el problema queda resolt. Una altra via, indiscutiblement vàlida, és trobar solució al problema mitjançant tractats bilaterals amb diferents estats, inspirats amb el conveni referit, desenvolupant els conceptes de nacionalitat *activa* i nacionalitat *passiva*. Solucions, si es volen trobar, sempre existeixen. Es tracta d'una premissa a tenir en compte.

No podem oblidar que, quan les persones se senten excloses, ignorades, menystingudes, discriminades, marginades, són caldo de cultiu per a la desconfiança i aquesta genera recel, tensió i divisió social, elements de conflicte capaços de desestabilitzar qualsevol societat. El neoliberalisme ens està colpejant fort. L'individualisme que l'acompanya, enaltit per un ús patològic d'una tecnologia que ens domina més del que ens pensem, ens encega i no ens permet veure com s'estan desfent lligams, com s'estan deixant de banda conceptes que havien necessitat generacions per poder aflorar i portar-nos a les societats benestants que estem esmicolant.

Costa veure, en les polítiques que s'estan duent a terme actualment, que es tendeixi a, com expressava el síndic Julià Reig, l'any 1974: «crear, en qualitat i en quantitat, una consciència d'andorranitat que senti, pensi, estructurí i decideixi el seu futur». Recordem ara, més que mai, les seves paraules que justament posaven l'accent sobre la cohesió social.

Sovint, el desconeixement, la por i, sobretot la projecció a curt termini, ens aboquen a anar a les palpentes, sense rumb, a perdre'ns.

CONCLUSIÓ

Com hem mostrat, la història d'Andorra s'ha anat construint fent equilibris durant segles entre dos poders: un de religiós i l'altre seclar, atorgats, el primer pel summe pontífex i el segon, per decisió del poble francès, a l'escollir el seu president (després de la creació de la República francesa). Els andorrans, amb els anys, van anar obtenint algunes parcel·les de poder intern. Les vicissituds internes i externes no van rompre els lligams d'aquest "Triumvirat", radicalment transformat arran de la Constitució.

Analitzada breument l'evolució del món en els darrers vint anys així com també les tendències que es dibuixen al continent europeu, del que Andorra forma part, hem considerat diversos escenaris possibles en el nostre entorn més immediat i hem arribat a la doble conclusió: que la Unió Europea, independentment del ritme que l'impulsi, continuarà anant vers més integració dels diferents estats que la componen i que el nostre país no se'n pot quedar aïllat.

Alhora, estem convençuts que sense una cohesió de la societat andorrana que li permeti parlar d'una sola veu, seran difícil encarar, amb la necessària serenitat, els reptes als quals el país haurà de fer front, ja que la UE no deixa de ser, davant la nostra petitesa, un autèntic monstre. És indispensable considerar-lo sense por i fer-ne el major puntal per assegurar-nos la supervivència com a poble.

Per primera vegada, el Principat és únic responsable per decidir sobre el seu esdevenidor... o, qui sap, potser no del tot i certament val la pena fer volar la imaginació i començar a contemplar possibles vies de permanència com a comunitat integrada i alhora diferenciada, una nova forma de "co-quelcom" dels nous temps europeus: una espècie d'espai que tingui tant del districte federal com del territori assimilat, disposant d'un mínim d'exempcions, suficientment capaces, tanmateix, per possibilitar el manteniment d'una autonomia digna que permetria no perdre totalment l'essència que ens ve del pòsit dels anys. En definitiva, això ens faria mantenir-nos units en la diversitat d'una Europa respectuosa, fins i tot, amb els més petits.

No volem cloure sense recordar les paraules de dos rellevants economistes i persones molt sensibles que van intervenir, l'any 1986, a la V Universitat d'Estiu que versava sobre: *Andorra i la Comunitat Econòmica Europea*: José Luis Sampedro i Jean-Claude Casanova, bons coneixedors de la UE i del Principat.

Sampedro ens digué que "Europa és indispensable en un món polaritzat... la missió del Sud d'Europa és d'incorporar un sentit vital al pragmatisme del Nord; és a dir, ajudar a reconstruir l'esperit històricament autèntic d'Europa i no la seva deformació racionalista final (...) El Sud amb el seu humanisme s'haurà integrat finalment al Nord i al seu tecnicisme".

I Casanova acaba la seva intervenció posant l'accent sobre el patriotisme europeu: "Un patriota europeu no renuncia ni al seu passat ni a la seva pàtria. I ho dic més fàcilment a Andorra, perquè vosaltres sou uns europeus exemplars. No heu conegut ni les tares ni els esplendors dels Estats-Nacions, però la vostra història està profundament arrelada en l'Europa feudal i cristiana. Vosaltres sabreu ser, encara que la vostra pàtria sigui una petita pàtria, educadors modestos però resoluts del patriotisme europeu".

BREU BIBLIOGRAFIA:

- Autors diversos (Annals 1989), *Andorra i la Comunitat Econòmica Europea*, V Universitat d'Estiu (1986), Andorra: Conselleria d'Educació i Cultura, Govern d'Andorra.
- Autors diversos (Publicació 1991), *La casa comuna europea*, Cicle de conferències (1990-1991), Andorra: Conselleria d'Educació, Cultura i Joventut, Govern d'Andorra.
- Autors diversos (Annals 1994), *Europa, segle XXI*, X Universitat d'Estiu (1993), Andorra: Ministeri d'Educació, Joventut i Esports, Govern d'Andorra.
- Autors diversos (Annals 2003), *Globalitzacions*, Annals de la XIX Universitat d'Estiu (2002), Andorra: Ministeri d'Educació, Joventut i Esports, Govern d'Andorra.
- Autors de diversos, articles del moviment pan-europeu Diem25 (diem.org).
- Bartumeu, Isidre (2019), *Els coprínceps en el desenvolupament institucional del principat d'Andorra, Des del senyoriu Feudal fins a l'Estat sobirà, de dret, democràtic i social*. Tesi defensada el 12 de juny del 2022, Universitat de Barcelona, Facultat de Dret.
- Buñuel, Luis (1982), *Mon dernier soupir*, París: Robert Laffont.
- Comas d'Argemir, Dolors; Pujadas Muñoz, Joan Josep; Sáez, Javier; Lluelles Larrosa, Maria Jesús (coord.) (2004) *El segle xx. La modernització d'Andorra* (2004), Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra, Lleida: Pagès editors.
- Dallerès, Josep Enric (2023), *El camí cap a la Constitució d'Andorra*, Andorra: Anem Editors (Col. assaig, recerca i pensament).
- Millon-Delsol, Chantal (1993), *Le principe de subsidiarité*, Paris: Presses Universitaires de France.
- Morin, Edgar (2005), *Culture et barbaries européennes*, Paris: Bayard.
- Pou, Víctor (2020), *Andorra-Unió Europea. El procés d'acostament del Principat a la Unió Europea. Cap a un acord d'associació*, Andorra: Crèdit Andorrà.
- Ribas Reig, Òscar (2020), *Memòries*, Andorra: Fundació Julià Reig.

- Ripoll, Lara (2022), *Afrorismos, África es mujer*, València: LAIMPRESSA.
- Torres, Simone (2023), *D'Andorra a Besiers i Albí*, Andorra: Anem Editors.
- Vergès Pons, Oliver (2016), *Història d'Andorra en onze claus*, Andorra: Anem Editors.
- Vilà Costa, Blanca i Clavera, Joan (2004), *Donem forma al futur, Quines relacions volem amb Europa?*, Andorra: edicions del GPS.

El 24 d'agost del 1913 el bisbe Benlloch inaugurava el tram fins a Andorra la Vella. Els 14 quilòmetres van costar 580.238 pessetes, que va aportar el Copríncep.

(El Periòdic d'Andorra 12 d'agost de 2013)

Foto M.À Vilana

Commemoració del 7è centenari del Pariatge (1278-1978)
Monolit de Luigi Teruggi

Foto M.À Vilana

Primer centenari de la Nova Reforma (1866-1986)
Escultor: Josep Viladomat

Foto: M.À Vilana

Homenatge a la Constitució –o *Homenatge als homes i dones d'Andorra*– (1993)
Escultor: Emili Armengol

Índex

Introducció

I) Com Andorra travessa els segles de l'edat mitjana fins al segle xx?

II) Andorra: camí des de la Constitució

III) Quines tendències semblen dibuixar-se al continent europeu?

IV) Com Andorra es pot inscriure dins d'aquesta conjuntura

1. Andorra i el seu entorn immediat ja que, per la seva petitesa, representa una influència importantíssima
2. Andorra i el seu món intern, extremadament canviant

Conclusió

Bibliografia

Fotos